

Les orquídiess de Montserrat

pel

P. ADEODAT MARCET, O. S. B.

La família de les orquídiess és una de les més afavorides per la naturalesa; és un luxe de la natura per la seva bellesa, de formes rares i capricioses, de colors vius i brillants.

Per l'extensió dels que podríem dir llurs dominis, les orquídiess poden considerar-se cosmopolites, car les trobem en totes les latituds, des de les zones tropicals fins a les àrtiques, i vegeten ensems als països més càlids i al límit de les neus perpètuess, als boscos ombríus i humits així com a ple sol als cims de clima alpi.

Des del temps dels grecs i dels romans fins a l'Edat Mitjana les orquídiess foren objecte de diverses supersticions. Entre els pobles bàrbars de l'Índia i d'Amèrica les orquídiess representen el llenguatge del cor, tan en els moments tristos de la vida com en els alegres; el naixement d'un fill, l'himeneu dels esposos, les víctimes de la parca Àtropos..., van sempre acompanyats d'aquestes flors com si fossin el símbol dels afectes del cor en tan diverses circumstàncies. Per això la devoció les ofrena a Déu; l'amor les posa als peus del seu ídol; l'amistat, la gratitud, l'amor filial o patern cobreixen amb elles la tomba de l'ésser amat. En un mot, les jornades de dolor i les jornades de goig s'exornen amb elles.

Bon nombre de singularitats de llurs espècies han creat una rica nomenclatura popular: flor de Corpus, flor de maig, flor de Jesús, flor dels Sants, flor de l'Esperit Sant, flor del pelicà, flor d'Isabel, flor del paradís, vara de Sant Josep, no-m'oblidís, niu d'ocell, boca de dragó, flor de l'abella, flor de la mosca, flor de l'escarbat, flor del penjat, etc.

El coneixement científic de les orquídiess és relativament recent; hom pot dir que llur estudi comença amb la descoberta d'Amèrica. Fou aleshores quan els exploradors d'aquelles selves verges quedaren meravellats de la bellesa d'unes flors com aquelles, desconegudes a Europa. Els amateurs de la Botànica que visitaren aquells llocs, aleshores molt difícils de recórrer per l'espessor inextricable de la vegetació i pels animals que hi vivien, recolliren unes quantes espècies que classificaren de manera tan rudimentària que avui no ens és possible identificar-les. Quan en el segle XVIII LINNÉ donà un mètode a

les Ciències Naturals solament se'n coneixien unes 102 espècies, trenta d'elles epífits, pertanyents en llur major part a la flora d'Europa i de la conca mediterrània. Uns quants anys més tard, JUSSIEU caracteritzà 13 gèneres amb moltes altres espècies desconegudes per LINNÉ. A començaments del segle XIX un seguit de circumstàncies favorables a la colonització d'aquells territoris americans va fer conèixer gran nombre d'orquídies. Un camp immens, inesgotable, s'oferia aleshores als botànics, uns països plens de misteris, d'atractius de tota mena i de promeses de glòria. Obriren pas HUMBOLDT i BONPLAND, i els seguiren GALEOTTI, LINDLEY, FUNK, SCHLIM, DEVOS, WILLDENOW, etc. El 1805, aquest darrer enumerà 391 espècies, entre elles 140 d'epífites; des de 1830 a 1840, LINDLEY va descobrir prop de 400 gèneres i unes 2.000 espècies, la meitat d'epífites; PUYDT, en 1880, féu pujar el nombre d'orquídies conegudes a prop de 6.000 espècies. Avui dia, gràcies als nous descobriments i als conreadors d'aquestes plantes, que les han multiplicat artificialment, no és arriscat fer arribar el nombre d'espècies i varietats fins a vuit o nou mil.

Tot i no moure's dels caràcters generals d'aquesta família de les orquídies la morfologia d'aquestes plantes és variadíssima, especialment la d'aquelles que viuen en països càlids, que canvien completament d'aspecte i de manera de viure.

Les orquídies són plantes monocotiledònies quasi sempre herbàcies, unes terrícoles, amb arrels més o menys carneses i generalment amb dos tubercles formats per intumescència de les arrels, de forma més o menys arrodonida o comprimida, un dels quals nodreix la planta actual i l'altre la que es desenvoluparà durant la primavera següent; altres es desenvolupen com a falses paràsites, ordinàriament sobre l'escorça dels arbres en les regions tropicals. Les fulles són carneses o coriàcies o blanques, amb una beina inferior i limbe oval o lanceolat, enter, quasi sempre amb nervadura paral·lela, però amb els nervis reunits a l'àpex. En les espècies enfiladisses el limbe foliar s'articula a l'extrem de la beina, de la qual es desprèn. Les flors poden ésser solitàries o en espiga més o menys densa, rarament dístiques. El periant és súper i acolorit, i està integrat per sis peces membranoses o carneses, disposades en dos grups ternaris; el grup extern està format per dos tèpals laterals i un altre d'inferior, que sovint resulta superior per haver-se invertit, és major que els altres dos i forma com una caputxa que cobreix el gineceu a guisa d'un elm protector. El grup intern també està format de tres pètals; els dos laterals són semblants i el tercer, súper al principi, quasi sempre passa a ésser ífer per inversió, és més gran i molt diferent dels altres dos, s'anomena label i sol tenir forma capriciosa i una formosa coloració, tantost enter, tantost trilobat, de contorn variat i amb callositats, sovint en forma d'escut amb reflexos metàl·lics en la part central.

El salep i la vainilla són els únics productes que s'obtenen de les orquídies. El salep és una mena de fècula gomosa que s'obté per dessecació dels tubercles de diverses espècies dels gèneres *Orchis*, *Ophrys*, *Aceras*, etc., després d'escaldats en aigua bullent. Es fa ús d'ella

com a aliment de convalescents. La vainilla, d'olor característica molt pronunciada, s'empra per aromatitzar licors i productes de pastisseria.

A Montserrat he trobat els gèneres i les espècies que figuren a continuació; uns altres botànics més afortunats podran augmentar llur nombre:

Gènere *Ophrys* L.

- O. fusca* Link — Erms, sobre el ferrocarril cremallera.
- O. lutea* Cav. — Vinyes abandonades, sobre can Gomis.
- O. muscifera* Huds. — Carretera de Santa Cecília.
- O. aranifera* Huds. — Carretera de Monistrol.
- O. Bertolonii* Moretti — Camps de Santa Cecília.
- O. apifera* Huds. — Santa Cecília.
- O. Scolopax* Cav. — Santa Cecília.
- O. montserratensis* Cad. — Camps de Santa Cecília.

Gènere *Aceras* L.

- A. anthropophora* L. — Camps de Santa Cecília.

Gènere *Orchis* L.

- O. intacta* Link (*Aceras densiflora* Boiss.) — Bosc de Can Calsina.
- O. ustulata* L. — Bosc de can Martorell.
- O. bifolia* L. — Camps de Santa Cecília.
- O. montana* Schm. — Sant Jeroni.
- O. mascula* L. — Camps de Santa Cecília.
- O. pyramidalis* L. (*Aceras pyramidales* Rich.) — Santa Cecília.
- O. laxiflora* Lamk. (*Aceras laxiflora* Rich.) — Prop de Monistrol.
- O. conopea* L. var. *cornigera* Reich. — Amb l'anterior.
- O. maculata* L. — Camí de «la Mentirosa».

Gènere *Spiranthes* Rich.

- Sp. autumnalis* Rich. — La Diablera, al Bruc.

Gènere *Limodorum* Rich.

- L. abortivum* Swartz. — Prop de la Cova de la Mare de Déu.

Gènere *Neottia* L.

- N. Nidus-avis* Rich. — Prop de Sant Miquel.

Gènere *Cephalanthera* Rich.

- C. rubra* Rich. — Bosc de can Martorell.
- C. ensifolia* Rich. — Prop de la Font del Moro.
- C. grandiflora* S. F. Gray. — Camps de Santa Cecília.

Gènere *Epipactis* Rich.

- E. microphylla* Swartz — Camps de Santa Cecília.
- E. atro-rubens* Hoffm. — Camí dels Degotalls.
- E. latifolia* All. — Camí de «la Mentirosa».
- E. latifolia* All. var. *parvifolia* Pau et Marcet — Bosc de can Calsina.